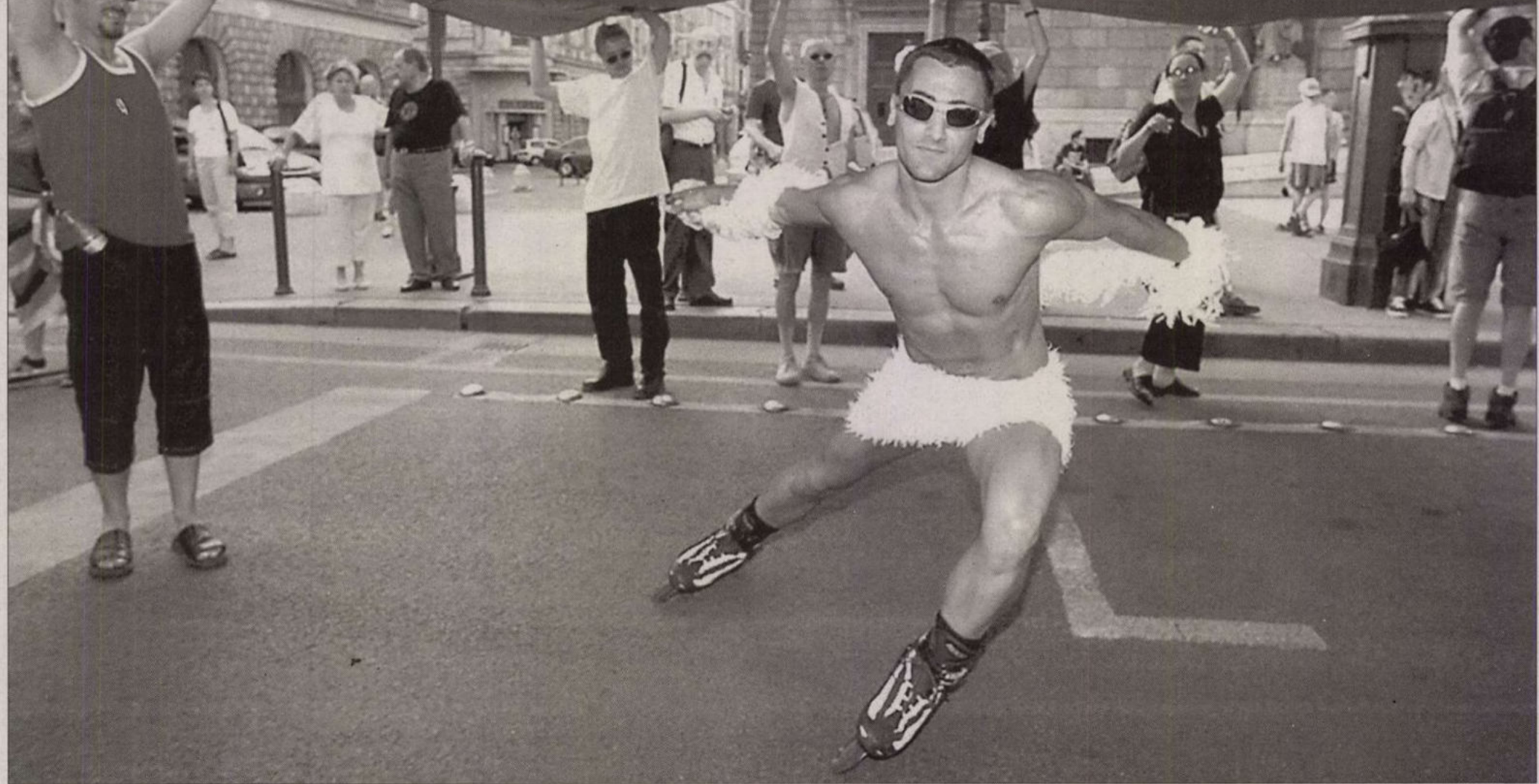

Az erkölcs mint ütközőpont

Egy másra nézve

FOTÓ: BELICZAY LÁSZLÓ

Én toleráns vagyok a heteroszexuálisok iránt – írta levelében egy meleg fiatalember. Úgy tűnik, a homoszexualitás tekintetében a jobb- és baloldal közt végképp megfagyott a párbeszéd, s mintha nem lenne átmenet a „másoktól” való undorodó elfordulás és a nyílt melegpropaganda közt. A csahos viták az érintettek feje fölött zajlanak, akik pedig – többnyire – szenvedő emberek. A kérdésre, hogy akkor miért nem változtatnak az életmódjukon, többféle válasz létezik. Ahogy arra is: lehetséges-e ez egyáltalán.

„A franciák csigát esznek, a ktnaiak pókot, a melegeknek meg összeszercent a borostájuk, amikor csókolóznak.”
(Nádasdy Ádám, Népszabadság)

BALAVÁNY GYÖRGY

A homoszexualitásnak egyetlen oka van: az, hogy jó – állítja egy Neolux-firka a Batthyány téren. Ez az állítás egyenest a probléma közepébe dob minket: mit jelent a jó és a rossz? A legnépszerűbb válasz az, hogy jó, ami jólesik – talán erre gondolt a graffití szerzője is. Ezen az alapon viszont a heroin is lehet „jó”, más kérdés, hogy tönkreteszi az embert. Alaposabb vagyunk, ha a „jó” és a „rossz” fogalmához a „hasznos” és „káros” fogalmakat társítjuk, így viszont további kérdésekre ütközünk: kinek hasznos vagy káros az illető dolog, és milyen szempontból?

A homoszexuálisok identitásukat központi eleme meglevők („magyar vagyok, meleg vagyok, ember vagyok” – harsogta egy plakát a homofelvonuláson). Nem Pim Fortuyn volt az egyetlen nyíltan homoszexuális közéleti személyiség: Berlin – akárcsak Párizs – polgármestere is az, és nem elégszik meg azal, hogy Berlin polgármestereként tartsák számon: azt akarja, hogy úgy fogadják el, mint Berlin homoszexuális polgármesterét. Könnyen belátható pedig, hogy egy városatya szexuális irányultságát feltáró információ fölösleges, sőt sokakat kifejezetten zavar. „Melegnek lenni elsősorban titok”, állítja címében a homoszexualitás mellett baloldali érvek katalógusaként is használható, a Népszabadságban megjelent, Nádasdy Ádám tollából származó írás. A cím azt sugallja, hogy a homoszexualitás magánügy. Ez ismert retorikai elem, pedig szinte forradalomserű az a tendencia, amit a szaknyelv „coming out”-nak nevez – a homoszexualitás nyilvánosság elé törekszik, egyéni és szervezeti szinten egyaránt. Erről szólnak a „búszkeségnapi” felvonulások vagy a tavalyelőtti „interaktív játék” a szigeten. Ez a jelenség váltja ki a heteroszexuálisokból azt az elfordulást vagy kritikus reflexet, amit a meleg és a libe-

rálisok homofóbiának neveznek. A melegség zavaró; nemcsak akkor, ha az utcán táncolni feneküket mutogató férfiak, de akkor is, ha – és ez az igényesebb melegekre jellemző – valaki szűk körben teregeti ki a nemi „szennyest”. Persze nemcsak a liberális, hanem a konzervatív oldalon is vannak homoszexuálisok, sőt a homoszexualitást bűnnek nevező egyházak tagjai közt is, csak az ő helyzetük még nehezebb. Nemcsak a katolikus felekezeteket érik vádak néhány homoszexuális lelkészük miatt; az USA-beli Egyesült Metodista Egyházban a homoszexuálisoknak külön istentisztelet tartanak, s megáldják a homopárokat. Németországban az ulmi dómban tartanak homoszexuálisoknak istentiszteleteket. A német lutheránus egyház hamburgi püspökönje írta a nagy vihart kavart Istenien lesbikus című könyv előszavát, sürgetve a lesbikus lelkésznők egyházi szolgálatának szentesítését. Amerikában, Angliában és Németországban politikai tényező a melegmozgalom, a pártok ígéretekkel igyekeznek megnyerni a homoszexuális szavazókat. A homoszexualitás kiszorult az orvosi tudományok területéről, az Amerikai Pszichiátriai Társaság már 1973-ban kiemelte a mentális károsodások diagnosztikai listájáról.

Persze hozhatunk példákat a másik oldalról is. Az Amerikai Presbiteriánus Egyház állásfoglalása a klasszikus, konzervatív teológia jegyében fogant, Szent Ágoston, Aquinói Tamás, Kálvin, Luther nyomán. Colorado és Oregon államban minden pozitív diszkriminációt megvontak a homoszexuálisoktól. A római katolikus egyházzal pedig a legnagyobb rossz- vagy jóindulattal sem lehet azt állítani, hogy melegepárti.

Napjainkra a homoszexualitás gyakorlása minden civilizált országban az alapvető emberi jogok közé tartozik. De vajon miért zavarja a heteroszexuálisokat? Az egyik klasszikus érv: mert természetellenes. A baloldal szerint ez az érv „csupán” a fajfenntartás követelményével függ össze, tehát félretehető, hiszen a heteroszexuális együttlét sem feltétlenül a fajfenntartást, hanem – maradvá a biológiai megközelítésnél – a nemi kielégülést szolgálja. Nem csak a fajfenntartást tekinthetjük azonban természetesnek. Annak kell tekintenünk min-

den adottságot, ami egyszerűen és evidens módon van, például a férfi és a nő anatómiai és – ne felejtjük – pszichés, mentális kompatibilitását, függetlenül attól, hogy teremtménynek tartjuk magunkat vagy az evolúció termékének. A férfi-nő relációra épül az emberi kultúra, s ezt adottságként kell kezelni még azoknak is, akik alternatív megoldást választanak. Ez alapozza meg a kultúra életképességét, tehát értékek kell tekintenünk, amennyiben az életet értékek tekintjük.

A szexuális érintkezés és az ezzel kapcsolatos kommunikáció kánonja egy normális kultúrában nem terjed ki a homoszexualitásra. A nyílt homoszexualitás mindig botrányos volt és mindig lesz. A homoszexuális szcéna mindennapi jelenléte csak a hanyatló kultúrákat kísérte, mondhatni, a jelenség a hanyatlás tünete.

A liberális oldal feltűnő előszeretettel nyúl a kereszténység alternatívájaként a természeti vallásokhoz – márpedig a kereszténység előtti vallásokban és kultúrákban is megfogalmazódik a „férfi és női ősprincípium” elve, amely a világmindenséget – az ásványoktól a természeti törvényekig – kétneműként értelmezi (a nap férfi, a hold nő, az arany férfi, az ezüst nő, a folyó férfi, a tenger nő stb.). Az élv alapjául szolgáló megfigyelés nyilvánvalóan helyes. Gondoljunk akár az elektromos töltésre: az azonos töltésűek taszítják, az ellentétes töltésűek pedig vonzzák egymást – s ez így igaz mikro- és makro-, tárgyi és absztrakt szinten. Minden, ami ettől eltér, szabályerősítő kivétel, illetve perverzitás, ami zavart, bajt, zárlatot okoz.

Nádasdy esszéje és a mögötte álló baloldali nézetrendszer szerint viszont a civilizáció természetellenes dolgokra épül. Például megfőzzük az ételt ahelyett, hogy nyersen ennének; gátat szabunk a baktériumok terjedésének, a Holdra lépünk, melegek vagyunk stb. Eörsi István egyenesen azt állítja Az erkölcsjobbító nyomorúsága című, a homoszexualitást tárgyaló írásában, hogy nem létezne civilizáció és kultúra a természet törvényeinek folytonos megsértése nélkül; nemcsak civilizációs termék, de egyenesen a társadalmi együttélés egyik csúcsteljesítményévé teszi a homoszexualitást. Mindkét érvelés civilizációs jelenségként legali-

zálja a melegséget, ami azért következtetés, mert máskor – Nádasdy például ugyanabban a cikkben – azal érvelnek, hogy a homoszexualitás genetikusan, született hajlam, „biológiai fátum”, így viszont független a civilizációtól.

A melegség természetellenes voltára utaló érveket leggyakrabban azzal hatástalanítják, hogy a statisztikák szerint évről évre meghatározott számú (4-6 százalék) homoszexuális születik. A homoszexualitásnak tehát genetikai oka van: az ember nem választja szexuális orientációját, hanem úgy jön a világra. Ez a válasz a homoszexualitás vallási alapú elutasítására is: mint Nádasdy írja, a nemiség „Isten csodálatos adománya, még ha egyeseknek fordítva adta is oda”. Ha tehát vallási szempontból, de a baloldaltól nézzük a dolgot, „Isten” a felelős azért, ha valakit homoszexuálisnak teremtett.

Nemcsak az embernél, hanem a majmoknál, patkányoknál, sőt a szőlőmuslicáknál is megfigyelhető homoerotikus megnyilvánulások – állítja tanulmányában egy ismert genetikus, aki politikai megfontolásból kifejezetten kérte, hogy a nevé ne említsük. Egyértelműnek látszik, hogy a hímnemű embrióknál a női nemi hormonok (ösztrogének) fokozott hatása és előfordulása nyomán az egyed nőies tulajdonságokat vehet fel, a hímnemi hormonok (androgének) pedig ennek ellenkezőjét okozhatják a nőtény magzatnál, tehát azok lesbikus-ságra emlékeztető jegyeket kezdenek hordozni. Ezt a megfigyelést eddig csak állatmodellek szolgáltatták. Egyes immunológiai vizsgálatok továbbá arra engednek következtetni, hogy nagyobb családoknál, ahol több fiú után ismét fiú születik, a gyermeknek nagyobb az esélye arra, hogy saját neméhez vonzódjék. Felfedezték azt is, hogy a szexuális orientációval összefüggő egyik agyterületen (az agyalap feletti köztiagyban) létezik egy idegsejtszám, amelyben nők esetében a sejtszám igen alacsony, férfiaknál jóval magasabb. Egy vizsgálat kimutatta: homoszexuális férfiak agyában ez a sejtszám a nőkre jellemzően alacsony. A statisztikai megfigyelések anyai ágon örökölt genetikai tényezőkre utalnak: olyan családoknál, ahol valaki homoszexuális volt, nagyobb eséllyel jelenik meg az unokatestvérek között egy újabb homoszexuális, mint a homogén heteroszexuális családoknál. Létezik tehát a melegség kialakulásának biológiai háttere, de emellett a tanult viselkedésmódomak jelentősége is számottevő – mutat rá tanulmányában a tudós.

Nemrég sikerült valószínűsíteni, hogy az egyik kromozómában található CA11 nevű gén bizonyos formája a férfi homoszexuálisoknál rendkívül magas számban fordul elő, ezt a gént szokás felelőssé tenni a homoszexualitás hajlamáért. Nem determinációról, csupán hajlamról van szó, amely a pszichoszociális körülményekkel együttműködve hat!

Senki sem születik homoszexuálisnak. A kutató arra is rámutat: azon férfiak között, akiknek a sejtjeiben egy-

nél több az úgynevezett Y-kromoszóma, igen gyakori a fokozott agresszivitás; sőt az életellenes bűncselekményeket elkövetők közt gyakoribb ez a genotípus. Ám ezekért a cselekedetekért sem a géneket marasztalják el, hanem az embereket, akik engedtek a hajlamaiknak.

Egy kis önvizsgálattal belátható annak a teológiai és filozófiai közhelynek az igazsága, hogy az embert a hajlamai nem feltétlenül terelik az erkölcsös viselkedés felé, sőt: az erkölcsös viselkedés gyakran épp abban áll, hogy nem engedünk a hajlamaiknak. Más hangsúlyval, de bizonyos esetekben elismeri ezt a liberalizmus is. **Eörsi** az említett cikkben utal rá, hogy az erkölcsöt a természetünk ellenében hozza létre a civilizáció – például ma már (ideális esetben) nem marjuk el a falatot a másik elől, nem ütjük agyon egymást a hímekek a nőstényért stb. Akkor viszont a homoszexualitást mint természetünkbe kódolt lehetőséget, amelynek hátrányos következményeit a róla szóló, késhegyre menő viták is bizonyítják, nem kéne háttérbe szorítania a civilizált embernek? Nem, mert a liberalizmus egyszerre két mértéket használ: egyes vitahelyzetekben a civilizáció pozitívumaként tünteti fel az ösztönök legyűrését, máskor azt hangoztatja, hogy a természettől kapott ösztönök ellenében nem lehet boldogan élni. Az utóbbi gondolatnak is mély szellemtörténeti gyökerei vannak, és *Freud* elfojtáselméletében csúcspontot ér el (az ösztönöket ki kell élni, különben neurózist okoznak).

Az erkölcs kérdése a konzervatív és liberális szemlélet egyik leggyakoribb ütközőpontja. *Marosán György* filozófus az etikum liberális értelmezését így foglalja össze: „az erkölcs az evolúció terméke”. És: „komoly előnye van az ember alkotta erkölcsnek az Isten alkotta erkölccsel szemben. Ha mi alkotjuk, akkor mi magunk vagyunk a felelősök érte. Amikor kialakítjuk, nem Istennel, hanem a társainkkal kötünk alkut, nem Isten akaratára, hanem az emberek érdekeire kell tekintettel lenni. A büntetést is mi szabjuk ki, és mi hajtjuk vagy nem hajtjuk végre. Erkölcsünk attól élő, hogy közösen formáljuk és közösen tartatjuk be. Ha kényszerzubbony-nak érezzük valamelyik szabályt, szabadon újra is alkothatjuk.” „Mi” alatt *Marosán* csak a hozzá hasonló gondolkodásúakat értheti. Az erkölcsi szabályok felülírása ugyanis nem vonhatja be a konzervatívokat, akik – tudnia kell – vagy Istentől valónak, vagy egy ősi társadalmi közmegegyezés megőrzésére méltó értéknek tartják a hagyományos erkölcsi rendet, és ezekben sincs változtatni rajta. Azt a vágyat pedig, hogy a szabadelvűek formálják és tartassák be (kivel?) az erkölcsöt, egy normális korban nem lehet komolyan venni. Az az igény, hogy a társadalom egyik fele formáljon olyasmit, ami a társadalom egészének az életét meghatározza, nem méltó a nemes értelemben vett, jogkiterjesztő baloldalisághoz, de a történelmi liberalizmushoz sem.

Pedig erre a sánta morálra akad példa bőven: a Terry Black-ügyben megszólaló *Márton László* azt a rendet, amely a kisbaba jogait félti egy anya- és/vagy apaszerepre vagyó transzvezetítéssel szemben, „egy fantazmagóriából, főbiákból és tudatlanságból összetákolt erkölcsi rend”-nek nevezi. Fantazmagóriák alatt nyugodtan érthetjük a vallást, főbiák alatt a következő generációért érzett aggodalmat – tudatlanság alatt talán azt a tipikus baloldali érvet, hogy „sohasem próbálta azt, amit kritizál”. *Pálhegyi Ferenc* pszichológus mutatott rá egy, a homoszexualitás kialakulásával foglalkozó előadásában: ha a magyar törvényhozás megengedi, hogy homoszexuálisok gyermeket neveljenek, akkor a gyermek jogát nem veszi figyelembe. A gyermeknek ugyanis joga lenne az egészséges pszichoszexuális fejlődéshez.

Pálhegyi Ferenc szerint a szexuális orientáció nemcsak hormonális, hanem pszichológiai hatásra is átbillenhet a másik oldalra. Sokkal több emberben létezik homoszexuális hajlam, mint ahány gyakorló homoszexuális van – tehát sokan nem engedték, hogy manifestálódjék a hajlamuk. Ez azonban nem okoz boldogtalanságot.

A pszichoszociális tényezők között elsősorban a családok ziláltsága tehető felelőssé a homoszexualitás terjedéséért. Sok kisgyermek számára hiányoznak a megfelelő nemiszerepminták. Nemcsak a csonka család jelent problémát, hanem az olyan család is, ahol gyenge férfiakat, domináns nőket lát a gyermek – állítja a pszichológus. Az „elfoglalt szülők” gyermekei gyakran kielégíthetetlen szeretetvágyal küszködnek. Súlyos hajlamisító tényező lehet az is, ha valakit szexuális zaklatás ért gyermekkorában ellenkező nemű felnőtt részéről. Végül jelentősnek tartja a pszichológus a liberális ideológia szerepét, amelynek nyelvezete áthatja a médiát és a kultúrát. Példa erre a Horn-kormány oktatási minisztere, aki egyszer úgy nyilatkozott a televízióban, hogy a homoszexuális embernek egyszerűen „mások a szexuá-

lis szokásai”. Ha egy köztisztviselőben álló személyiség másfajta szokásként, tehát normális variációként legalizálja a melegséget, ez része annak a társadalmi nyomásnak, amely az erre hajlamos embereket – főként fiatalokat – a kipróbálás, a manifesztaáció felé tereli. A filmekben olyan, egyébként rokonszenves személyiségek jelennek meg, akik „mellesleg” homoszexuálisok, s híres költők, filozófusok másságáról is sokat hallani. Könynyen felmerül a gondolat, hogy „nem lehet olyan rossz, ha ő is ezt csinálja”. Ma egyre kevesebb fiatal érzi úgy, hogy ez az, amit semmi esetre sem fog kipróbálni. Ráadásul a baloldal szerint, ha nem tekintjük rossznak a homoszexualitást, ostobaság lenne bárkit féltetni tőle.

Melegnek lenni: baj – vallja be *Nádasdy* cikke utolsó bekezdésében. Rózsaszínnel lenni azt jelenti: kétségbeesetten igyekezni, hogy elhittessék magukkal: boldogok. „Jó” alatt általában azt értik, hogy jó a másikkal az ágyban, s jó az a romantikus érzelmi kötődés, amit egy-egy monogám beállítottaságú meleg megtapasztal. Ez azonban elenyészően ritka. A homoszexuálisokra sokkal inkább jellemző a partnerváltogatás, mint a normális vonzalmúakra. Gyakori az olyan meleg, akinek több száz (!) kapcsolata volt már. Marad a szexuális élmény a mérleg egyik serpenyőjében, a másikban pedig a rejtőzködés (vagy exhibicionizmus), a megvetett kisebbséghez tartozás, a poligám homoerotikus kapcsolatok megalázó élményei és az AIDS-től való félelem. S bár a homoszexuálisok nagyon magas hőfokú testi örömről számolnak be (*Szilágyi Gyula* Melegfront című könyve szinte másról se szól), s van olyan meleg, aki szerint ez sokkal jobb, mint egy heteroszexuális együttlét, mégis van néhány mozzanata, ami ezt kétségessé teszi. Ilyen az analízis, ami egy

anatómiai nonszensz, s a kezdő homoszexuálisoknak kifejezett fájdalmat okoz. Nem olcsó a belépő ebbe a világba. A homoszexuális kapcsolat – bármily „olajozottan” működik is – imitáció, ezért nem közelítheti meg egy ideális heteroszexuális együttlét színvonalát. Az egyik félnek a másik nem szerepét kell játszania, s ez a legjobb teljesítmény esetén is utánzás marad.

Érdemes beszélni a hagyományos egyházi álláspontokról is. *Sípos Ete Álmos*, a témát kutató teológus ezzel kapcsolatban négy bibliai részletet említ. Mózes I. könyvében (I. Móz. 19., 1–13.) olvashatunk Szodoma férfairól, akik Lóttól a házába betért két vendég kiadását kérték, hogy fajtalanokdassanak velük. A történet szerint ez volt az utolsó csepp Isten poharában, ezt követően elpusztította Szodomát.

A liberális biblia magyarázat azzal érvel, hogy a szodomai férfiak csak az ősi vendégtörvényt sértették meg, s Jahve ezt ítélte bűnnek. Egy másik érvelés szerint a Teremtő csupán a csoportos és erőszakos orgiát ítélte el. A másik igazságot a III. Mózes 18., 22–23.: „Férfiúval ne hálj úgy, amint asszonnyal hálnak, utálatosság az. Ha valaki férfival hál úgy, ahogy asszonnyal szoktak hálni, mivel utálatosságot követtek el mindketten, halállal lakoljanak, vérük rajtuk.” A liberálisok szerint ez pusztán a pogány templomokban szokásos homoszexuális prostitúciót tiltja, azonban a szövegkörnyezetből ez egyáltalán nem derül ki. De az Újszövetségben is találunk utalásokat: „A férfiak is, elhagyván az asszonnyal való természetes életet, egymásra gerjedtek bujaságukban, férfiak férfiakkal feltermeskedvén, az ő tévelygésük jutalmát elvevén önmagukban.” E rész magyarázata így hangzik: a Római levél 1. részének 26–28. verseiben Pál apostol azokat ítéli el, akik nős ember létükre átpártoltak a férfiakhoz, tehát házasságtörést követtek el – nem a tisztességes homopartneri viszonyt kárhozza az Isten. S a korinthusiakhoz frott levélben (1. Kor. 6., 69.) így szól a Biblia: „... ne tévelyegjétek; se paráználk, se bálványimádók, se házasságtörők, se pulyák, se férfiszepelősítők... nem örökölhettek Isten országát.” Bár *Károlyi Gáspár* a homoszexuális kapcsolat férfi- és női szerepét jelölő kifejezéseit fordította (görögökből) pulyának és férfiszepelősítőnek, a liberális magyarázat szerint itt csupán a pederasztiát tiltja az Isten. *Sípos Ete Álmos* szerint minden „magyarázat” ellenére a Biblia egyértelműen állítja, hogy a homoszexualitás bűn. Ez azonban nem jelent stigmát, mert ugyanakkor azt is állítja, hogy alapvetően minden ember bűnös, beleértve az egyházfőket és a híveket – s ezt az állapotot csak a Krisztusban nyert bűnbocsánat oldhatja fel. E szemlélet szabad utat jelent a homoszexuális ember elfogadásához anélkül, hogy legalizálna a viselkedését. A lelkész szerint számos példa bizonyítja, hogy lehetséges a meleg számára a szexuális orientáció megváltoztatása. Ugyanakkor úgy véli, ebben segíteni csak olyan emberek tudnak, akik mentesek az előítéletektől. A társadalomnak szabadulnia kell a homofóbiától: a melegektől való félelemtől és az irántuk való utálatlól.

A liberalizmus viszont szabadságszimbólumot kreált a homoszexualitásból. Üzenete („nem te vagy felelős a viselkedésedért, hanem a génjeid és pszichoszociális adottságaid; amit teszel, az normális dolog”) megfosztja a változtatás igényétől, miközben a politikai propagandagépezet eszközeivé teszi a melegeket.